

Список використаних джерел:

1. Колтунович Т. А. Психологічні умови корекції професійного вигорання у вихователів дитячих навчальних закладів : дис. канд. психол. наук : 19.00.07. Івано-Франківськ, 2016. 352 с.
2. Якимчук О. П. Особливості професійного вигорання особистості. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. 2012. Випуск 16 (61). С. 110–119.
3. Maslach C., Jackson S. The measurent of experienced burnout. *Jornal of occupational behavior*. 1981. Vol. 2. P. 26–34.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-446-0-14>

Мітіна С. В.,

кандидат психологічних наук,

доцент кафедри психології, філософії та суспільних наук

Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського

Мельниченко О. С.,

магістр 2 курсу заочної форми навчання за спеціальністю 053 –

Психологія

Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського

ВПЛИВ ПРОФЕСІЙНОЇ ДЕФОРМАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ НА СВІДОМІСТЬ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ – АКТУАЛЬНІСТЬ ПРОБЛЕМАТИКИ

Анотація. У даній публікації наведений теоретичний аналіз проблематики професійної деформації педагогічних працівників закладів загальної середньої освіти. Окреслено суть поняття професійної деформації. Показані особливості професійної деформації саме педагогічних працівників у галузі середньої освіти в Україні. Доведено чому ця проблематика має стратегічно важливий характер.

Ключові слова: *професійна деформація, педагоги, освіта.*

Mitina S., Melnychenko O. The Impact of Professional Deformation of Personality on the Consciousness of Secondary Education Pedagogical Workers – Relevance of the Issue

Summary. This publication presents a theoretical analysis of the issue of professional deformation among teaching staff in general secondary education institutions. The essence of the concept of professional

deformation is outlined. The specific features of professional deformation among teaching staff in the field of secondary education in Ukraine are highlighted. The strategic importance of addressing this issue is substantiated.

Key words: *professional deformation, educators, education.*

На сьогоднішній день проблематика професійної деформації педагогічних працівників закладів загальної середньої освіти є надзвичайно актуальною. В умовах масштабного збройного конфлікту, який уже третій рік впливає на українське суспільство, освітнє середовище відіграє надзвичайно важливу, хоч і не зовсім помітну роль. Насамперед освітній сектор забезпечує фундаментальний розвиток особистості громадян України, готуючи їх до життєдіяльності в умовах сучасності. Освітнє середовище дбає про ментальне здоров'я дітей, що є надзвичайно важливим аспектом в умовах війни. Освітній процес спрямований на засвоєння низки знань, умінь та навичок, на основі яких формується громадянська та професійна компетентність. Це запорука існування країни у теперішній час та її відновлення у майбутньому.

Функціонування освітнього середовища в Україні у першу чергу забезпечують педагогічні працівники, так як вони безпосередньо займаються навчанням та вихованням учнів, а як коректніше окреслювати сьогодні – формуванням низки життєвих компетентностей. Від професійної діяльності педагогів напряду залежить якість функціонування освіти в Україні. У зв'язку із цим необхідно приділяти значну увагу професійній підготовці та діяльності вчителів закладів загальної середньої освіти.

На даний момент склалася тенденція приділяти значну увагу професійному стандарту вчителя. До цієї категорії працівників з плином часу висувається усе більше професійних вимог. Разом із тим, проблеми створення належних умов праці педагогічних працівників, як максимум, залишаються на рівні обговорень у засобах масової інформації. Реальної діяльності у контексті цієї проблематики мало. Однією із найбільш вагомих проблем професійної діяльності вчителя середньої освіти є феномен професійної деформації особистості. Проблематиці особливостей розвитку професійної деформації особистості вчителів закладів загальної середньої освіти, а також впливу цього явища на їх свідомість і присвячена дана публікація.

У першу чергу необхідно визначитися із термінологією та уточнити суть понять, про які мова піде нижче. На основі даних, які пропонує сучасна наукова література (як зарубіжна, так і українська) професійна

деформація особистості визначається як поступова зміна особистісних характеристик, обумовлена тривалим включенням у певну професійну діяльність, що негативно впливає на психологічний стан та поведінку особистості в соціальному і професійному середовищі, а також на ментальне здоров'я педагога. Згідно з Вірною (2015), професійна деформація проявляється у звичці сприймати оточуюче середовище через призму професійних стандартів. Це спричиняє психологічні бар'єри у процесі комунікації з іншими та знижує ефективність професійної діяльності. Ключові характеристики професійної деформації включають когнітивні, емоційні та особистісні зміни, що можуть виражатися в акцентуації певних рис характеру, таких як цинізм, ригідність мислення, формалізм у професійній діяльності, а також зниження емпатії. Описані висновки підтверджуються дослідженнями, які вказують на зміну особистісних характеристик, що призводить до спотворення проявів функціонування спеціаліста [3].

Особливості процесу професійної деформації серед вчителів середньої освіти включають ряд особливостей. Найперше – схильність до формування стереотипів. З одного боку, це може спростувати роботу педагога завдяки тому, що цей механізм дозволяє швидко приймати рішення на основі вже сформованих шаблонів і спрощених уявлень про ситуацію, учнів або навчальний процес. Як зазначено в дослідженні Ахметової (2015), стереотипи забезпечують певну стабільність і економію часу, оскільки педагог може використовувати стандартні підходи до розв'язання типових ситуацій, не витрачаючи додаткові ресурси на їх глибокий аналіз і адаптацію до нових умов. Разом із тим, ця схильність знижує лабільність мислення та здатність до інноваційних підходів у професійній діяльності. Наявність стереотипів ускладнюють адаптацію до нових викликів, оскільки вчителі зазвичай дотримуються шаблонних рішень, що може призводити до застою у професійному розвитку [1].

Наступний важливий елемент професійної деформації учителя полягає у наявності високого рівня відповідальності у роботі і як наслідок – постійно підвищеному емоціональному напруженні. Це може призводити до синдрому емоційного виснаження. У свою чергу, це може викликати хронічний дистрес, депресивні епізоди й інші небажані феномени, які навряд чи можна вважати компонентами належного ментального здоров'я. Крім того, емоційне вигорання може провокувати зниження емпатії учителя. І у першу чергу, як зазначає Стукалова (2019) це буде відображатися на учнях так як, знижується якість взаємодії і утворюється дистанція між вчителем та учнями. Як зазначалося вище, сучасне українське освітнє середовище покликане забезпечити позитивний вплив на ментальне здоров'я дітей.

Але знижений рівень емпатії з боку педагогічних працівників може негативно відобразитися і на психологічному стані дітей. У контексті цієї проблеми важливо зазначити, що вимагати від педагога належної емпатійної взаємодії з учнями, при цьому не створивши йому необхідних умов праці, не має сенсу. Авторська точка зору полягає у тому, що необґрунтоване підвищення вимог до особистості педагога без забезпечення ресурсів для його професійної діяльності викличе протилежний очікуваному ефект [2].

Деформаційні зміни серед педагогів супроводжуються когнітивними змінами у свідомості. Найперше – це формування різного роду когнітивних спотворень. Яскравий приклад – ефект підтверджувального упередження, при якому педагог вважає учня ледачим, і помічає лише ті випадки, коли зазначений учень не виконав завдання, ігноруючи моменти, коли були випадки належного виконання завдань, чи особистісного прояву. Сюди ж можна віднести ефект відкладеної цінності, коли вчитель сприймає успіхи учнів лише як результат своєї педагогічної роботи, ігноруючи внесок самої дитини або її родини. Це може призводити до знецінення особистих досягнень дитини та, як наслідок – до зниження її мотивації в учбовій діяльності.

Також важливим когнітивним компонентом професійної деформації особистості педагога є підвищення ригідності мислення. Ригідність мислення робить педагога менш схильним до прийняття нових методик та інноваційних підходів, які можуть бути ефективнішими для сучасних учнів. Така особливість свідомості схиляє педагога до застосування стереотипних суджень щодо учнів, поділ їх на «хороших» і «поганих». Це може призводити до того, що вчитель розглядає учнів не як індивідуальностей, а як групи з визначеними характеристиками, що обмежує його здатність знаходити індивідуальний підхід і підтримувати тих, хто може потребувати додаткової та специфічної допомоги. Вчитель з ригідним мисленням може не розуміти або ігнорувати індивідуальні потреби та труднощі учнів, оскільки дотримується уніфікованого підходу до всіх. Вчителі з надто ригідним мисленням можуть бути схильні до підвищеної конфліктності у робочому колективі, що негативно відобразатиметься на освітньому середовищі.

Як наголошує Охріменко (2023) професійна деформація проявляється на різних рівнях залежно від тривалості професійної діяльності: від спеціаліста до вчителя-методиста. Професійна деформація також посилюється під впливом адміністративного тиску, нестачі ресурсів і часто відсутності підтримки з боку адміністрації, що сприяє формуванню негативних моделей поведінки, таких як формальне ставлення до виконання обов'язків, яке стає бар'єром для розвитку особистості та професійного зростання [1–4].

Таким чином, професійна деформація особистості педагогів у середній освіті охоплює когнітивні, емоційні та поведінкові аспекти, які призводять до втрати мотивації, вигорання та зниження якості педагогічної діяльності. Дана проблема потребує не тільки наукової розробки але й практичних дій для її вирішення. Освіта в Україні – це та сфера, яка забезпечує майбутнє, тому руйнація даної сфери сьогодні призведе до краху завтра. Саме тому проблематика забезпечення належної роботи педагогічних працівників є стратегічним питанням.

Список використаних джерел:

1. Akhmetova G., Mynbayeva A., Mukasheva A. Stereotypes in the professional activity of teachers. *Procedia – social and behavioral sciences*. 2015. Vol. 171. P. 771–775. URL: <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2015.01.190> (date of access: 21.11.2024).

2. Modern directions for prevention of destructive influence of teacher professional deformation / O. V. Stukalova et al. *Humanities & social sciences reviews*. 2019. Vol. 7, no. 5. P. 731–737. URL: <https://doi.org/10.18510/hssr.2019.7590> (date of access: 21.11.2024).

3. Peculiarities of professional deformation of instructor-officers of higher educational institutions. *Journal for educators, teachers and trainers*. 2023. Vol. 14, no. 4. URL: <https://doi.org/10.47750/jett.2023.14.04.014> (date of access: 21.11.2024).

4. Virna Z. Professional deformations: tendencies, dynamics and risks of manifestation. *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska, sectio J, Paedagogia-Psychologia*. 2016. Vol. 28, no. 2. P. 123. URL: <https://doi.org/10.17951/j.2015.28.2.123> (date of access: 21.11.2024).

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-446-0-15>

Овчаренко В. О.,

*аспірант кафедри психології, філософії та суспільних наук
Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського*

ВПЛИВ ПСИХОЛОГІЧНИХ ФАКТОРІВ НА ДІЛОВЕ СПІЛКУВАННЯ

Анотація. Розглянуто значення ділового спілкування у процесі ведення бізнесу, яке полягає у сприянні досягнення таких важливих цілей, як розуміння, співпраця, вирішення конфліктних ситуацій,